

Gezocht: maatschappelijk verantwoord onderwijs

In een tijd waarin de uitdagingen op het vlak van duurzaam ondernemen steeds groter worden, en waarin de economische, sociale en ecologische druk steeds toeneemt, kan de maatschappelijke verantwoordelijkheid van bedrijven niet meer beschouwd worden als een bijkomstigheid of een mode.

Het is wel degelijk een strategische kwestie voor bedrijven, die een impact moet hebben op hun ontwikkelingsstrategie, hun keuzes en hun cultuur. De toenemende druk van de belanghebbende partijen (consumenten, personeel, NGO, regeringen, enzovoort) brengt deze tendens in een stroomversnelling.

Vanaf het moment waarop de maatschappelijke verantwoordelijkheid aan de basis van de bedrijfsstrategie moet liggen om geloofwaardig te zijn en resultaten op te leveren, speelt het topmanagement een cruciale rol om het voltallige personeel achter dit nieuwe bedrijfsproject te scharen.

Parallel daarmee bewijst de ontwikkeling van alternatieve oplossingen voor het klassieke model van de economische ontwikkeling, zoals de sociale economie en de alternatieve financiën, dat het dikwijls mogelijk is om op een andere manier te ondernemen.

Geconfronteerd met de uitdagingen van duurzame ontwikkeling, de wijzigingen die zich voltrekken binnen de bedrijven zelf en de mogelijke alternatieven, moeten we ons afvragen hoe we ervoor kunnen zorgen dat de toekomstige kaderleden, bedrijfsmanagers en ondernemers voorbereid en opgeleid worden om het hoofd te kunnen bieden aan die nieuwe omgeving.

MVO: Anders leren

Er bestaat inderdaad geen twijfel over dat Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) een onomkeerbare beweging is, die correct gemanaged moet worden. Maar dit vereist nieuwe kennis, nieuwe capaciteiten, nieuwe instrumenten en boven alles nieuwe waarden om ervoor te zorgen dat de managers van de toekomst het noodzakelijke evenwicht vinden tussen rendabiliteit, de belangen van de verschillende partijen, en de maatschappelijke en ecologische realiteit.

De universitaire instellingen moeten een essentiële rol spelen om die nieuwe parameters te integreren en de toekomstige generaties van managers goed voor te bereiden. Of hoe Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen ook een Maatschappelijk Verantwoord Onderwijs nodig heeft...

MVO-opleiding: hoe?

De maatschappelijke verantwoordelijkheid van bedrijven is geen nieuw fenomeen, maar kwam de afgelopen vijf jaar wel in een stroomversnelling. Net zo kwam de integratie van MVO in het programma van universitaire en post-

universitaire opleidingen op gang, maar wel relatief trager.

Volgens de studie "Beyond Grey Pinstripes 2005" van het Aspen Institute en het World Resources Institute, die een internationaal klassemment opstelt van de business schools (zie kader), nam 54% van de instellingen een of meer cursussen over ethiek, maatschappelijke verantwoordelijkheid of duurzame ontwikkeling op in hun lesprogramma (vergeleken met 34% in 2001 en 45% in 2003).

MBO en MVO?

Beyond Grey Pinstripes, een tweejaarlijks klassemment van economische hogescholen, focust op vernieuwende, voltijdse MBA-programma's en wetenschappelijk personeel dat een voortrekkersrol speelt wat betreft de opname van kwesties die gerelateerd zijn aan maatschappelijke en ecologische verantwoordelijkheid in de lesroosters en researchprogramma's. Deze lesroosters en het pionierend wetenschappelijk personeel, bereiden de studenten voor op de realiteit van de markt van morgen. Zij geven de studenten inzicht in de sociale, ecologische en economische perspectieven die men moet kennen om op zakelijk vlak succes te scoren in een competitieve globale economie.

De volgende analysecriteria worden toegepast:

- **Kansen voor de student:** meet het aantal cursussen met sociale en ecologische inhoud.
- **Blootstelling van de student:** betreft het percentage cursustijd dat gewijd is aan de beschouwing van sociale en ecologische kwesties.
- **Cursusinhoud:** weerspiegelt de mate waarin de cursussen het belang van de integratie van sociale en ecologische overwegingen in zakelijke beslissingen onderlijnen.
- **Research van het wetenschappelijk personeel:** verwijst naar het aantal relevante artikels dat gepubliceerd wordt in toonaangevende managementtijdschriften die door gelijken gelezen worden.

Van de 30 beste managementscholen die weerhouden worden, zijn er slechts 6 Europese (en geen enkele Belgische). In totaal analyseerde de studie 600 voltijdse MBA-programma's wereldwijd.

Bron: www.beyondgreypinstripes.org

Deze resultaten moeten gerelativeerd worden omdat zij uitsluitend betrekking hebben op de MBA-programma's. Bovendien geeft het globale percentage van 50% geen indicatie over de modaliteiten van de cursussen en hun gewicht in het geheel van het lessenpakket.

In het algemeen onderscheidt men drie graden in het MVO-onderwijs:

- MVO-cursussen in de vorm van optionele modules,
- MVO-cursussen in de vorm van verplichte modules die deel uitmaken van de kern van het lessenpakket,
- Integratie van MVO-elementen in andere cursussen die deel uitmaken van het lessenpakket (strategie, boekhouding, marketing, finances, enzovoort).

Het gaat meestal om een evolutief proces. Over het algemeen bereiken veel instellingen de eerste graad. Sommige instellingen starten reeds met de tweede fase maar – nog steeds volgens de studie van het Aspen Institute – slechts een zeer klein percentage van de scholen bereikt de derde fase, het is te zeggen die van de integratie van de begrippen en waarden van het MVO in het geheel van de cursussen, rekening houdend met hun specifieke inhoud.

Het belang van een dergelijke integratie staat nochtans boven alle twijfel. Het is niet absurd aan te nemen dat onderwerpen zoals ethische investeringen, cause-related marketing en ethical supply chain management geïntegreerd worden in de cursussen die respectievelijk gewijd zijn aan financiën, marketing en logistiek. Net zo lijkt het logisch dat thema's zoals gelijke kansen en diversiteitsbeheer deel uitmaken van een cursus humanresourcesmanagement.

Op te merken valt dat sommige professoren zelf het initiatief namen om die thema's te verwerken in hun respectievelijke cursussen, ook al gaat het zelden om een gemeenschappelijke strategie voor het geheel van een opleidingsprogramma.

Zolang MVO geen verplicht onderdeel vormt van het totale lessenpakket krijgen de studenten tegenstrijdige informatie. Enerzijds volgen zij al dan niet verplicht lesmodules die gewijd zijn aan MVO,

ethiek en duurzame ontwikkeling, en anderzijds zijn zij niet in staat om die concepten, waarden en competenties toe te passen op de inhoud zelf van hun opleiding en hun toekomstige functies.

Integratie van specifieke MVO-thema's in zogenaamd klassieke cursussen

Erasmus Universiteit Rotterdam, Financieel Management (Verplichte cursus)

"Het kernprogramma financiën schenkt veel aandacht aan het debat tussen de belanghebbende partijen en het standpunt van de aandeelhouders van het bedrijf. De enorme diversiteit binnen de klas wordt gebruikt als een platform voor diepgaande discussies rond de waarde van het bedrijf zoals het traditioneel gedefinieerd wordt en als een factor van maatschappelijke verandering die steeds meer belang krijgt. De cursus wordt afgerond met een inleidende bespreking van governance. De casestudies die gebruikt worden omvatten Enron India en de herstructurering van Marriott."

ESADE Business School, Barcelona, Operationeel Management (Verplichte cursus)

Deze cursus stelt dat de managers, bij de kwesties die aan bod komen onder "Operationeel management", scrupuleus de ethische grenzen en wettelijke normen moeten naleven, meer bepaald wat zaken aangaat zoals de arbeidsomstandigheden en de veiligheid op het werk (bv. in de bouwsector), het aantal werkuren (in NGO's leiden de beperkte mankracht en de ethische inzet van de medewerkers regelmatig tot extreem lange werkdagen in zeer stresserende omstandigheden, waardoor de kwaliteit van het geleverde werk daalt). Er wordt aangevoerd dat men bij het kiezen van een leverancier moet rekening houden met criteria zoals het naleven van de normen inzake tewerkstelling en milieu. De situatie met betrekking tot kinderarbeid in bepaalde delen van de wereld wordt geanalyseerd en er wordt aandacht besteed aan de vermindering van de afvalberg dankzij het beheer van de uitrustingen, vervuilingpreventie en de invoering van nationale en internationale wettelijke normen bovenop systemen voor de controle van de impact op het milieu.

Bron: www.beyondgreypinstripes.org

De mainstreaming van MVO in het totale lessenkpakket blijft een belangrijke uitdaging voor de instellingen en is een lang en ingewikkeld proces. Bovendien is het dikwijls moeilijk om zijn weg te vinden tussen de verschillende concepten die elkaar overlappen: maatschappelijke verantwoordelijkheid, duurzaam ondernemen, ethiek...

Van de Europese scholen die het best MVO geïntegreerd hebben in hun klassieke lessenkpakket, verdient ESADE Business School van Barcelona een aparte vermelding. Haast alle MBA-cursussen (90%) integreren maatschappelijke kwesties. De studenten moeten modules volgen die gewijd zijn aan de burgerlijke verantwoordelijkheid van de bedrijven (Corporate Citizenship), de geopolitiek, de rol van de economie in de maatschappij en milieuvraagstukken.¹

MVO-opleiding: voor wie?

De opleiding rond MVO mag niet beperkt blijven tot de MBA-studenten van de managementscholen. Zij moet zich ook richten tot andere niveaus van het onderwijs (graduaat, universiteit) inclusief tot andere faculteiten en andere richtingen.

Talrijke opleidings- en onderzoeksprogramma's die gewijd zijn aan MVO (of een van zijn onderdelen), aan ethiek of duurzame ontwikkeling, zijn ondergebracht in de faculteiten van sociologie, rechten, communicatie, ingenieur...

Tot slot is het heel belangrijk dat men de rol van het middelbaar onderwijs niet vergeet. Men mag in geen geval de impact verwaarlozen die opleidingsprogramma's of activiteiten in verband met duurzame ontwikkeling, maatschappelijke verantwoordelijkheid en diversiteit op adolescenten kunnen hebben. Men mag zich hierbij niet beperken tot de studenten in de economie maar dient zich te richten tot het geheel van de schoolgaande populatie. Milieubeheer, diversiteit en ethiek horen net zo goed thuis in het technisch en beroepsopleiding.

Sociale economie en opleiding

We dringen sterk aan op het belang van een MVO-integratieproces in het globale lessenkpakket. Er zijn

evenwel gevallen waarin het bijzonder interessant is om de studenten een module of zelfs een volledige opleiding aan te bieden. Managementopleidingen voor bedrijven die actief zijn in de sociale economie zijn daarvan een perfect voorbeeld. Het gaat hier om een multidisciplinaire aanpak die specifieke juridische, sociale, ethische en economische aspecten integreert. Dergelijke opleidingen worden steeds couranter, niet alleen voor studenten die nog opleidingen volgen, maar ook voor professionals uit de sector.

Bij ons?

Ter gelegenheid van de week van de "Sociale economie op de campus" lanceerde Minister Kathleen Van Brempt een duidelijke oproep aan de academische wereld om MVO op te nemen, niet alleen in het lesrooster en de onderzoeksprogramma's, maar ook in het beheer zelf van de universiteiten en hogescholen. Zij werden dus ook aangesproken als organisaties die als rolmodel fungeren voor onder andere de studenten.

Die oproep is niet het eerste initiatief van de regering, integendeel. Verschillende acties werden reeds ondernomen door de Vlerick Leuven Gent Management School, de Karel de Grote Hogeschool en de Katholieke Hogeschool Leuven. Net zo ontwikkelden Vlerick, EHSAL en de KU Leuven in het kader van het beleidsprogramma lesmateriaal getiteld "MVO: diversiteit, lerende bedrijven en stakeholdermanagement".

Recenter nog lanceerde de Vlaamse regering, via de koepelorganisatie MVO Vlaanderen en in samenwerking met het Vlaams Netwerk voor Zakenethiek, een initiatief om het beste schriftelijke werk gewijd aan MVO te belonen, en dat voor studenten van drie niveaus: Bachelor, Master/Licentiaat en Doctor. De oproep werd in maart 2006 gelanceerd en de prijs zal op 26 oktober 2006 uitgereikt worden.

De regering wil eveneens de mogelijke oprichting van een leerstoel "Sociale economie" aan de Antwerpse universiteit faciliteren.

Laten we echter niet vergeten dat de academische wereld eveneens zijn verantwoordelijkheid moet

Ontwikkelingsmanagement en Sociale Economie

De universiteit van Luik biedt een opleiding in ontwikkelingsmanagement en sociale economie aan, zowel via het interuniversitair diploma van voortgezette studies inzake ontwikkeling, milieu en bedrijven als via een onderzoekscentrum dat volledig gewijd is aan de sociale economie.

"Het Centrum voor Sociale Economie maakt deel uit van de HEC – Ecole de Gestion van de Universiteit van Luik. Dit is het enige Belgische universitaire onderzoekscentrum waarvan de activiteiten volledig gewijd zijn aan de sociale economie, de zogenaamde "derde sector" die zich duidelijk onderscheidt van de traditionele privé- en openbare sector. Het Centrum voor Sociale Economie telt een tiental medewerkers en werkt samen met onderzoeksteams uit talrijke landen, zowel in de geïndustrialiseerde wereld als in de ontwikkelingslanden.

Het Centrum voor Sociale Economie voert actueel onderzoek uit rond de volgende thema's:

- conceptuele benaderingen van de sociale economie in de geïndustrialiseerde landen;
- de afbakening en uitdagingen van de sociale economie in de ontwikkelingslanden;
- de verbetering van de statistische kennis van de verenigingswereld, de non-profitsector en de sociale economie;
- de initiatieven inzake sociale economie die gericht zijn op de professionele insertie van kansarme personen;
- vormen van ondernemerschap met sociaal doel;
- vrijwilligerswerk, zijn sociaal-economische uitdagingen en zijn juridische omgeving;
- de opname van sociale clausules in openbare aanbestedingen en andere wettelijke formules die de sociale economie bevorderen;
- de plaats van de sociale economie in bepaalde activiteitensectoren, meer bepaald thuisdiensten en milieu;
- de sociale economie als as voor de ontwikkelingssamenwerking en de Noord-Zuidrelaties;
- management en sociale economie;
- de maatschappelijke verantwoordelijkheid van bedrijven."

Bron: www.ces.ulg.ac.be

opnemen als werkgever met een impact op het economisch en maatschappelijk milieu dat eigen is aan zijn activiteiten. Ook op dat vlak zien wij een aantal initiatieven opduiken in Vlaanderen. Zo ontwikkelde de Vrije Universiteit Brussel (VUB) bijvoorbeeld een diversiteitsplan gebaseerd op een duidelijke opdracht en waarden die omgezet worden in een uitgebreid actieplan (meer inlichtingen: www.vub.ac.be/diversiteit).

Tot slot – en vermits wij het hebben over de maatschappelijke verantwoordelijkheid van bedrijven – mogen wij de essentiële rol die bedrijven spelen in de ontwikkeling van initiatieven rond deze problematiek door universiteiten en hogescholen, niet over het hoofd zien.

Bedrijven moeten duidelijk te kennen geven dat zij een ander profiel wensen voor hun medewerkers en toekomstige medewerkers, ze moeten de kans krijgen om te komen getuigen bij de studenten over hun praktijken, ze moeten kunnen deelnemen aan het onderzoek of op zijn minst de kans krijgen om onderzoek te ondersteunen, ze moeten de kans krijgen om hun medewerking te verlenen aan thesissen en eindejaarswerken, enzovoort.

Het is in dat kader dat Business & Society Belgium in juni 2006 een enquête organiseerde bij Belgische bedrijven om beter hun verwachtingen inzake de MVO-opleidingen in te schatten. De resultaten van die opiniepeiling worden begin 2007 voorgesteld. (Meer inlichtingen: www.businessandsociety.be).

Besluit

Alle actoren (regering, bedrijven, verenigingsleven, academische wereld) moeten hun rol spelen en elke rol heeft talrijke facetten.

De academische wereld kan maatregelen treffen op het vlak van de lesprogramma's, het onderzoek, de activiteiten om en rond de campus. Daarnaast kan zij als organisatie een rolmodel zijn voor de studenten en professoren.

Die diepgaande culturele wijzigingen moeten niet alleen de wijzigingen weerspiegelen die zich op het niveau van de bedrijven voltrekken, maar zij moeten tevens die wijzigingen versnellen en intensifiëren door nieuwe generaties managers met een nieuwe visie op te leiden.

Brigitte Hudlot
Business & Society Belgium

Noot

1. Bron: www.ethicalcorp.com, Special report on Corporate responsibility and education.